

342.25:341.17](4-672€С)

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2025-49-187>

І. І. Бодрова, к. ю. н., доцент, заступник директора
НДІ державного будівництва та місцевого само-
врядування НАПрН України
ORCID ID: 0000-0002-4507-8544

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГІОНАЛІЗМУ В ЄВРОПІ: ВІД ІНТЕГРАЦІЇ ДО ГНУЧКОСТІ

***Анотація.** В статті проаналізовані чинники трансформації політики регіоналізму в Європі від класичної до сучасної гнучкої моделі, що формується під впливом системних криз. Встановлено, що трансформація європейських процесів регіоналізації пов'язана з переходом від нормативної, лінійної моделі, що базувалася на ідеї поступової інтеграції та універсального поширення *acquis communautaire*, до значно більш складної, прагматичної та фрагментованої моделі. Сучасний європейський регіоналізм розвивається за логікою «гнучкої геометрії», де напрями і пріоритети розвитку кожного окремого регіону визначаються не стільки загальними тенденціями, скільки унікальним поєднанням трьох ключових чинників – здатністю адаптуватися до нових регуляторних правил і режимів, геополітичним та інституційним положенням регіону, а також статусом його держави в рамках гнучкої архітекτονіки ЄС.*

***Ключові слова:** регіон, територія, територіальна цілісність, регіоналізація, Європа регіонів, диференційована інтеграція, стратегічна автономія, розширення ЄС, транскордонне співробітництво.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день вочевидь спостерігається невідповідність класичної теорії європейської інтеграції сучасним реаліям. Ідея такої інтеграції від початку ґрунтувалася на тому підході, що консолідація в одній, переважно економічній, сфері неминуче призведе до потреби у відповідному об'єднанні в інших – соціальній, політичній, гуманітарній тощо – сферах, поступово розмиваючи суверенітет національних держав. Американський політолог Ернст Б. Хаас ще у 1958 році визначав цей процес як «ефект переливання» (*spillover effect*), який має потужний територіальний аспект і лінійний характер, що призводить до «все тіснішого союзу» (*ever closer union*) [5].

Втім сучасний період безпрецедентних і взаємопов'язаних криз, свідчить, що процес міжнаціональної взаємодії на європейському просторі набуває все складнішого, нелінійного характеру, стає багатовекторним та різнорівневим. Концепція «просування через кризу» (*failing forward*), сформульована у 2016 році Р. Епштейн та М. Родесом, стверджує, що ЄС має поглиблювати інтеграцію у відповідь на кризи [3], але не враховує все зростаючу асиметрію та диференціацію. Л. Хооге та Г. Маркс переконливо доводять, що влада в ЄС «розпорощена» між наднаціональним, національним та субнаціональним рівнями, а регіони стають повноцінними суб'єктами європейської політики і європейської інтеграції [6]. Тому виникає потреба у концептуальному осмисленні сучасних тенденцій розвитку регіоналізму в Європі.

Метою даної статті є дослідження еволюції процесів європейської регіоналізації та переходу від нормативної моделі інтеграції до прагматичної моделі гнучкості, що формується під впливом кризових явищ останнього десятиліття.

Виклад основного матеріалу. Класична модель європейської регіоналізації, що домінувала з 1980-х років до фінансової кризи 2008 року, ґрунтувалася на трьох основних чинниках – нормативно закріпленій політичній волі і процесах, інституційній структурі та фінансових механізмах, спрямованих на посилення ролі субнаціональних утворень – регіонів. Концептуальною основою цього періоду стала ідея «нового регіоналізму» в Європі, яка, на відміну від попереднього підходу, що фокусувався

на нормативно закріпленій системі адміністративно-територіального устрою держави, розглядала регіон як «територію, що з географічного погляду створює політичну цілісність, або комплекс територій, який є закритою структурою і населення якого визначається певними спільними рисами та виявляє бажання й надалі зберігати існуючу цілісність та розвивати її, стимулюючи культурний, соціальний та економічний прогрес» (Хартія регіоналізації, 1988).

«Новий регіоналізм», як відмічає М. Кітінг, будучи динамічним процесом посилення інституційної ролі регіонів, виник у відповідь на зустрічний вплив, з одного боку, процесів глобалізації, а з іншого – зростання регіональної ідентичності та намагання її реалізації [7]. Регіони почали розглядатися як суб'єкти економічної конкуренції у глобальному світі, які здатні гнучко адаптуватися до ринкових умов, швидше за національні утворення мобілізувати наявний у них потенціал; а також як суб'єкти міжнародної діяльності, що призвело до відкриття представництв регіонів за кордоном, укладання угод та участі у міжнародних інститутах і проєктах – виникнення так званої «парадипломатії» [16]. Концептуальним втіленням цих ідей стала стратегія багаторівневого врядування, а створення Комітету регіонів Маастрихтським договором у 1992 році надало регіонам формальний консультативний голос у законодавчому процесі ЄС, інституціоналізувавши їх як третій рівень влади поряд з наднаціональним та національним.

Основним юридичним та фінансовим інструментом реалізації моделі «нового регіоналізму» стала політика згуртування (Cohesion Policy), закріплена в Договорі про функціонування Європейського Союзу (TFEU). Це – одна з ключових політик та основний інвестиційний інструмент Європейського Союзу, спрямований на скорочення регіональних диспропорцій та сприяння економічній і соціальній згуртованості між його державами-членами, що охоплює всі європейські регіони [18]. Її мета – не лише економічна конвергенція, а й забезпечення ефективного та раціонального використання ресурсів за для максимального впливу на регіональний розвиток. Політика згуртування реалізується на засадах:

концентрації – кошти спрямовуються переважно на найменш розвинені регіони, які мають найбільшу потребу в підтримці;

програмування – ресурси виділяються згідно із середньостроковими національними планами розвитку, забезпечуючи стабільність і послідовність у впровадженні політики;

доповнюваності – кошти ЄС не замінюють власні структурні видатки країн-членів, а доповнюють їх, сприяючи партнерству та зміцнюючи спільну відповідальність;

партнерства – тісна співпраця між Європейською Комісією, державами-членами, суб'єктами приватного сектору та регіональними/місцевими органами влади покращує цілеспрямованість проєктів, інновації, моніторинг та оцінку;

ефективності – держави-члени несуть основну відповідальність за реалізацію та моніторинг впровадження політики згуртування, приділяючи особливу увагу підвищенню ефективності та стимулюючи успішні програми розвитку;

субсидіарності – роль ЄС полягає у підтримці держав-членів на регіональному, національному та європейському рівнях, а Комісія залучається там, де її втручання буде найбільш ефективним [18].

Ефективність політики згуртування стала предметом гострих наукових дискусій. З одного боку, європейські дослідники підкреслюють її вирішальну роль у розбудові інституційної спроможності та модернізації регіональної інфраструктури, особливо в країнах Південної та Центрально-Східної Європи [1], а з іншого боку, вказують на ризики залежності, корупції та низької ефективності інвестицій, які не завжди стимулюють стале внутрішньодержавне зростання [14].

Поряд із використанням фінансових інструментів (структурні фонди, фонд згуртування) важлива роль у реалізації політики згуртування відводиться територіальному співробітництву. Так, програми Interreg Europe охоплюють програми підтримки транскордонного, транснаціонального та міжрегіонального співробітництва країн-членів ЄС, а з 2024 року – також України і Молдови. Ці програми сфокусовані, по-перше, на розвитку співробітництва, сприяючи обміну досвідом та кращими практи-

ками у різних сферах (економічний розвиток, захист навколишнього середовища, соціальна інтеграція та публічне управління в регіонах); по-друге, фінансовій підтримці транскордонних міжрегіональних проектів з частковим покриттям бюджету проекту поряд з національним фінансуванням; по-третє, інституційній інтеграції регіонів шляхом створення так званих «функціональних регіонів», класичним прикладом чого є регіон Ересунн, що об'єднує Копенгаген (Данія) та Мальме (Швеція) у єдиний транскордонний ринок праці та функціональний міський регіон; по-четверте, підтримці формування макро-регіональних утворень, в основі яких – стратегії координації функціонування, наприклад, для Дунайського, Балтійського, Адріатично-Іонічного, Альпійського регіонів. Хоча ці макро-регіональні утворення і не мають власного бюджету, але «служують рамкою для узгодження наявних політик та фінансових інструментів ЄС і країн-учасниць» [2].

Отже, класична модель регіоналізації сформована як цілісна система, де політична ідея «Європи регіонів» впроваджувалася через розвинену мережу фінансових, інституційних програм розвитку багаторівневого врядування, сприяючи поступовій регіональній інтеграції на європейському просторі. Функціонуючи тривалий час в умовах відносної стабільності та поступового розширення, з кінця 2000-х років вона почала зазнавати активного впливу низки об'єктивних чинників, які зумовили трансформацію її змісту та порядку реалізації. У якості таких чинників виступило в першу чергу оновлення юридично значущих зобов'язань держав-членів ЄС і відповідно їх регіонів, спроможність та реальність виконання яких стають підставами отримання фінансових ресурсів.

Так, центральним елементом сучасної економічної політики ЄС став «подвійний перехід» (*twin transition*), який накладає на регіони нові юридичні зобов'язання. Він включає, по-перше, «Європейський зелений курс» (European Green Deal), запроваджений Європейським кліматичним законом (Регламент (ЄС) 2021/1119) [10], що встановлює обов'язок держав-членів і, відповідно, їх регіонів досягти кліматичної нейтральності до 2050 року. Цей Закон вимагає імплементації в національне

законодавство та впровадження заходів досягнення кліматичної нейтральності. Він не лише проголошує нову кліматичну стратегію, а й впроваджує нову модель економічного зростання, що має глибокий регіональний вимір. Ключовим інструментом фінансової підтримки та стимулювання трансформацій є Just Transition Fund [9], який допомагає вугільним та індустріальним регіонам (зокрема, Польщі, Німеччини, Чехії) трансформувати свою економіку, розвиваючи нові «зелені» виробництва. Фонд надає фінансування Регіональних планів справедливого переходу виключно за умови, якщо вони відповідають цілям Європейського зеленого курсу. Таким чином, доступ до фінансування безпосередньо залежить від спроможності регіонів розробити та впровадити нові європейські стандарти як в екологічній, так і економічній сферах.

По-друге, додаткові нормативні зобов'язання для регіонів, що також впливають на можливість отримання фінансування за рахунок фондів ЄС, виникли в умовах цифрової трансформації та формування єдиного європейського цифрового ринку з ухваленням Актів про цифрові послуги (DSA), про цифрові ринки (DMA) та про управління даними (Data Governance Act). Останній визначає правові основи обміну даними між публічно-владними та приватними суб'єктами на регіональному рівні. Фінансування для підтримки регіональних реформ у цій сфері виділяється через спеціальний Фонд відновлення та стійкості (RRF) і безпосередньо залежить від національних планів, завдань та етапів їх реалізації, а також наявності державного фінансування регіональних програм цифровізації [12].

Істотні трансформації в європейській регіональній політиці були зумовлені викликами, що постали в наслідок пандемії COVID-19 та Brexit. Вони виявили вразливість глобальних економічних мереж та призвели до зміцнення «стратегічної європейської автономії», що посилює економічну співпрацю в межах європейських макрорегіонів.

Пандемія COVID-19 обумовила створення інноваційного фонду NextGenerationEU, або Європейський Союз наступного покоління (NGEU), метою якого є сприяння відновленню економіки після пандемії, підтримка зеленого та цифрового пере-

ходу та підвищення стійкості. Фінансова підтримка надається на основі національних планів відновлення та стійкості, які передбачають реформи та інвестиції у пріоритетні сфери. Національні плани мають бути узгоджені з пріоритетами ЄС та затверджені Європейською комісією, після чого держави-члени отримують фінансування у вигляді грантів та кредитів для їх реалізації. NGEU, прийнятий разом із Багаторічною фінансовою програмою (MFF) на 2021–2027 рр., продемонстрував здатність країн-членів ЄС до консолідації та узгодження фінансової політики за для подолання широкомасштабних криз [4].

Brexit одночасно став, з одного боку, прикладом зворотних до інтеграції процесів на європейському просторі, а з іншого – чинником посилення внутрішньої консолідації ЄС та перегляду регіональних зв'язків. Особливо актуальним це виявилось для Північної Ірландії та регіонів, які мали тісні економічні контакти з Великою Британією. Особливий правовий режим був впроваджений для одного регіону – Північної Ірландії, залишаючи його де-факто в єдиному ринку товарів ЄС [17]. Це стало яскравим прикладом диференційованості правових підходів у європейській регіональній політиці. Для пом'якшення наслідків виходу було створено Резерв для пристосування до Brexit [11], який став спеціальним фінансовим інструментом компенсації доведених, юридично і економічно обґрунтованих збитків регіонів, понесених у зв'язку із Brexit.

Таким чином, вказані чинники трансформації зруйнували універсальну єдність та відносну однорідність правового поля регіональної політики. Вони сформуливали нові умови, де розвиток регіонів дедалі більше визначається складною системою спеціальних правових режимів, нормативних вимог та диференційованого статусу окремих суб'єктів.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало новітнім потужним каталізатором змін у регіональній політиці Європи. Воно фундаментально змінило парадигму європейської безпеки та, як наслідок, внесло корективи у регіональну політику ЄС. Якщо раніше регіоналізація розглядалася переважно через призму економічного згуртування та соціальної інтеграції, то війна привнесла потужний без-

пековий вимір, трансформуючи правову основу та інституційні інструменти реалізації регіональної політики. Нові напрями європейської регіональної політики включають:

по-перше, безпековий пріоритет. Забезпечення національної безпеки та обороноздатності перестали бути виключною прерогативою національних урядів. На регіональному рівні це проявляється у формуванні та впровадженні політики стійкості. Йдеться про стійкість критичної інфраструктури (енергетичної, транспортної, цифрової) в першу чергу у прикордонних регіонах, а також про здатність регіональних та місцевих влад реагувати на гібридні загрози та забезпечувати цивільний захист. Це знайшло відображення, зокрема, і у нових пріоритетах фінансування в рамках Політики згуртування;

по-друге, посилення динаміки розширення. Рішення Європейської Ради 2022 року про надання Україні та Молдові статусу кандидатів у члени ЄС стало актом геополітичного характеру, що змінило саму філософію розширення. Як відмічає Ф. Шіммельфенніг, «відбувся зсув від суто технократичної моделі до моделі, керованої геополітичною доцільністю» [15]. Це мало прямі юридичні наслідки для регіонів: йдеться про поступову правову їх інтеграцію у європейське правове поле, у тому числі за допомогою передвступних інструментів (Instrument for Pre-accession Assistance, IPA), які передбачають значно глибший рівень співпраці та вимог щодо адаптації до *acquis communautaire*, ніж попередні інструменти добросусідства. Крім того, слід відмітити участь українських регіонів у європейських макрорегіональних стратегіях розвитку, наприклад, у Дунайській стратегії ЄС. Це дозволяє поступово залучити українські регіони до регіональних програм ЄС, зокрема, в рамках ініціативи U-LEAD with Europe, що стає механізмом правової та адміністративної гармонізації, дозволяє на практиці впроваджувати норми та стандарти ЄС у сферах екології, транспорту, енергетики на субнаціональному рівні ще до моменту формального вступу (так звана «м'яка» інтеграція);

по-третє, активний розвиток транскордонного співробітництва регіонів. Виник унікальний феномен горизонтальних зв'язків між європейськими та українськими муніципалітетами

і регіонами, які укладають договори співробітництва і партнерства у відбудові конкретних українських громад, що створює нову, децентралізовану модель співпраці. Цей рух швидко отримав інституційну та правову підтримку з боку ЄС: створений Комітетом регіонів Європейський альянс міст і регіонів для відбудови України став координаційною платформою таких ініціатив, а фінансовий інструмент Ukraine Facility, який містить окремий компонент (Pillar III), забезпечує надання технічної допомоги та підтримки саме на місцевому та регіональному рівнях [13]. Це створює пряму юридичну та фінансову основу для реалізації проєктів децентралізованої співпраці.

Таким чином, геополітичний злам, спричинений війною, не просто додав нові завдання для регіональної політики, а й трансформував її зміст, тісно пов'язавши її з питаннями безпеки, розширення та зовнішніх відносин Союзу.

Усі вищезгадані чинники – «подвійний перехід», реакція на кризи та безпекові виклики – не лише спричинили трансформацію змісту регіональної політики, але у першу чергу зумовили зміни концептуальних засад європейської інтеграції. Класична модель інтеграції передбачала, що всі держави-члени мають прагнути до повної імплементації єдиного корпусу права ЄС (*acquis communautaire*). Однак зростаюча неоднорідність Союзу, а також розбіжності у політичних та економічних інтересах засвідчили необхідність її перегляду. У відповідь виникла концепція «гнучкої інтеграції», яку Д. Лойффен, Б. Лерут та Ф. Шіммельфенніг визначають як «систему, в якій не всі держави-члени беруть участь в усіх політиках ЄС» [8]. Така гнучкість може мати як вертикальний, так і горизонтальний характер. У першому випадку («*Europe plusieurs vitesses*», або «Багатошвидкісна Європа») йдеться про поступове повне досягнення країнами-членами спільної мети, де кожна держава просувається у відповідному напрямі інтеграції з власною інтенсивністю, де визначаються країни-лідери у започаткуванні і впровадженні нових проєктів, до яких згодом можуть долучитися й інші країни-члени. Класичним прикладом такого підходу є Єврозона.

За горизонтальної гнучкості («*Europe la carte*», або «*G om trie variable*», або «Змінна геометрія», або «Європа а-ля-карт») дер-

жавам-членам надана можливість обирати участь у певних програмах, політиках, проектах без визначення спільної кінцевої мети в усіх сферах. Це створює складну мережу внутрішньоєвропейських об'єднань з різним складом учасників. Прикладами таких формувань є Шенгенська зона, Постійне структуроване співробітництво у сфері безпеки та оборони (PESCO), до яких входять не всі члени ЄС.

Правовою основою для таких гнучких форматів є, зокрема, механізм «поглибленої співпраці» (enhanced cooperation), закріплений у статті 20 Договору про Європейський Союз та статтях 326–334 ДФЄС. Він дозволяє групі з щонайменше дев'яти держав-членів просуватися в інтеграції у певній сфері, не чекаючи на згоду всіх інших.

Для регіонів поширення такої концепції «гнучкої інтеграції» має безпосередні та істотні наслідки, перетворюючи відносно однорідний простір «Європи регіонів» на складну, фрагментовану систему суб'єктів, які користуються різними механізмами європейської регіональної політики. Так, в умовах горизонтальної гнучкості приналежність країни до певного внутрішньоєвропейського об'єднання держав-членів надає їй регіонам доступ до спеціальних інститутів, фінансових та інформаційних механізмів, що надає таке об'єднання. Наприклад, регіони країн Єврозони безпосередньо залучені до Європейського стабілізаційного механізму, що недоступно для регіонів інших країн; регіони країн-учасниць PESCO беруть участь у спільних технологічних проектах. Вертикальна гнучкість європейської інтеграції стимулює регіони з подібними інтересами формувати транснаціональні «коаліції охочих», що виходять за межі державних кордонів. Наприклад, провідні інноваційні регіони з різних країн мають можливість спільно лобювати свої інтереси в рамках програми Horizon Europe, незалежно від того, чи входять їхні країни до Єврозони.

Поряд із цим слід відмітити, що як вертикальна, так і горизонтальна гнучкість здатні посилювати конкуренцію між регіонами. Це несе потенціальний ризик збільшення «розриву» між регіонами «ядра» держав-членів ЄС (країн-засновниць та учасниць ключових інтеграційних проєктів) від регіонів інших кра-

їн, які можуть опинитися у ситуації подвійної периферійності – як відносно національної столиці, так і відносно інтеграційного ядра ЄС. Крім того, для регіональних органів влади «гнучка інтеграція» створює значні виклики. Вони мають орієнтуватися у складній системі інтеграційних об'єднань, політик, проєктів, програм, встановлених в їх межах правилах і порядках. Це вимагає високого рівня управлінської, кадрової, інформаційної спроможності, що також здатне посилювати розрив між регіонами.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про істотну трансформацію процесів регіоналізації в Європі, який пов'язаний із переходом від нормативної, лінійної моделі, що базувалася на ідеї поступової інтеграції та універсального поширення *acquis communautaire*, до значно більш складної, прагматичної та фрагментованої моделі. Сучасний європейський регіоналізм розвивається за логікою «гнучкої геометрії», де напрями і пріоритети розвитку кожного окремого регіону визначаються не стільки загальними тенденціями, скільки унікальними поєднанням трьох ключових чинників – здатністю адаптуватися до нових регуляторних правил і режимів, геополітичним та інституційним положенням регіону, а також статусом його держави в рамках гнучкої архітекτονіки ЄС.

Цей висновок підкреслює важливість надання регіонам більшої автономії у формуванні транскордонних партнерств, оскільки саме такі гнучкі об'єднання стають ефективним інструментом європейської регіональної політики. Для самих регіонів це ставить нагальну потребу в розбудові власної стратегічної спроможності. Шлях України до членства в ЄС вочевидь є не просто процесом імплементації *acquis*, а складною стратегічною програмою з поступовою інтеграцією своїх регіонів у різноманітні функціональні європейські об'єднання. Аналіз пріоритетів та шляхів такої інтеграції може бути предметом наступних наукових досліджень.

Список використаних джерел :

1. Bachtler, J., Berkowitz, P., Hardy, S., & Muravska, T. (Eds.). (2017). *EU Cohesion Policy: Reassessing performance and direction*. Routledge.

2. Barca, F. (2009). *An Agenda for a Reformed Cohesion Policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations*. Independent Report prepared at the request of the European Commissioner for Regional Policy.
3. Epstein, R. A., & Rhodes, M. (2016). The political dynamics of crisis and continuity in the European Union. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 54(S1), 1–13.
4. European Commission. 2021–2027 long-term EU budget & NextGenerationEU. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027_en
5. Haas, E. B. (1958). *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economical Forces, 1950–1957*. Stanford University Press
6. Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-Level Governance and European Integration*. Rowman & Littlefield.
7. Keating, M. (1998). *The New Regionalism in Western Europe: Territorial Restructuring and Political Change*. Edward Elgar Publishing.
8. Leuffen, D., Rittberger, B., & Schimmelfennig, F. (2013). *Differentiated Integration: Explaining Variation in the European Union*. Palgrave Macmillan.
9. Regulation (EU) 2021/1056 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 establishing the Just Transition Fund. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1056/oj/eng>
10. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1119/oj/eng>
11. Regulation (EU) 2021/1755 of the European Parliament and of the Council of 6 October 2021 establishing the Brexit Adjustment Reserve. URL:<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1755/oj/eng>
12. Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of 12 February 2021 establishing the Recovery and Resilience Facility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj/eng>
13. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/eng>
14. Rodriguez-Pose, A., & Garcilazo, E. (2015). Quality of government and the returns of investment: Examining the impact of cohesion expenditure in European regions. *Regional Studies*, 49(8), 1274–1290.
15. Schimmelfennig, F. (2023). The war in Ukraine and the future of European integration. *Journal of European Integration*, 45(5), 795–805.
16. Soldatos, P. (1990). An explanatory framework for the study of federated states as foreign-policy actors. In M. A. N. Brown & E. H. Fry (Eds.), *States and Provinces in the International Economy* (pp. 59–83). *Institute of Governmental Studies Press*.

17. Windsor Framework: A new way forward for the Protocol on Ireland/Northern Ireland. 2023. URL : [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)747095](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)747095)
18. Мрак М., Жубер П. Політика згуртування ЄС як основа регіонального розвитку держав-членів. *Вокс Україна*. 2023. URL: <https://voxukraine.org/polityka-zgurtuvannya-yes-yak-osnova-regionalnogo-rozvytku-derzhav-chleniv>

REFERENCES :

1. Bachtler, J., Berkowitz, P., Hardy, S., & Muravska, T. (Eds.). (2017). EU Cohesion Policy: Reassessing performance and direction. Routledge.
2. Barca, F. (2009). An Agenda for a Reformed Cohesion Policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report prepared at the request of the European Commissioner for Regional Policy.
3. Epstein, R. A., & Rhodes, M. (2016). The political dynamics of crisis and continuity in the European Union. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 54(S1), 1–13.
4. European Commission. 2021–2027 long-term EU budget & NextGenerationEU. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027_en
5. Haas, E. B. (1958). *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economical Forces, 1950–1957*. Stanford University Press
6. Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-Level Governance and European Integration*. Rowman & Littlefield.
7. Keating, M. (1998). *The New Regionalism in Western Europe: Territorial Restructuring and Political Change*. Edward Elgar Publishing.
8. Leuffen, D., Rittberger, B., & Schimmelfennig, F. (2013). *Differentiated Integration: Explaining Variation in the European Union*. Palgrave Macmillan.
9. Regulation (EU) 2021/1056 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 establishing the Just Transition Fund. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1056/oj/eng>
10. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1119/oj/eng>
11. Regulation (EU) 2021/1755 of the European Parliament and of the Council of 6 October 2021 establishing the Brexit Adjustment Reserve. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1755/oj/eng>
12. Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of 12 February 2021 establishing the Recovery and Resilience Facility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj/eng>

13. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/eng>
14. Rodriguez-Pose, A., & Garcilazo, E. (2015). Quality of government and the returns of investment: Examining the impact of cohesion expenditure in European regions. *Regional Studies*, 49(8), 1274–1290.
15. Schimmelfennig, F. (2023). The war in Ukraine and the future of European integration. *Journal of European Integration*, 45(5), 795–805.
16. Soldatos, P. (1990). An explanatory framework for the study of federated states as foreign-policy actors. In M. A. N. Brown & E. H. Fry (Eds.), *States and Provinces in the International Economy* (pp. 59–83). Institute of Governmental Studies Press.
17. Windsor Framework: A new way forward for the Protocol on Ireland/Northern Ireland. 2023. URL : [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)747095](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)747095)
18. Mrak M., Zhuber P. Polityka zghurtuvannia YeS yak osnova rehionalnoho rozvytku derzhav-chleniv. Voks Ukraina. 2023. URL: <https://voxukraine.org/polityka-zgurtuvannya-yes-yak-osnova-regionalno-rozvytku-derzhav-chleniv>

I. I. Bodrova

Modern Trends in European Regionalism: From Integration to Flexibility

Abstract. *This article aims to analyze the profound transformation of regionalization processes in Europe. It argues that the classic, linear model of regionalization, driven primarily by the normative goal of convergence and the institutional mechanisms of Cohesion Policy, has been superseded by a more complex, pragmatic, and fragmented reality. The central thesis is that contemporary European regionalization operates under the logic of «flexible geometry,» where a region's developmental trajectory is determined by a unique intersection of its adaptive capacity to new regulatory regimes, its geopolitical positioning relative to systemic crises, and the differentiated integration status of its member state.*

The research is based on a qualitative analysis of primary and secondary sources, including foundational EU treaties, key regulations and policy documents from the European Commission and the Committee of the Regions, alongside a critical review of academic literature in the fields of European integration studies, political science, and regional science. This is complemented by an analysis of case studies illustrating the impact of recent crises and policy shifts.

The study identifies a fundamental shift away from the «Europe of Regions» paradigm, which presupposed a gradual empowerment of sub-national authorities within a stable multi-level governance framework. This shift is driven by three interconnected sets of factors. First, the «twin transition» (green and digital) has created a new, complex regulatory landscape. The European Climate Law, the Just Transition Fund, and the legal frameworks for the digital single market impose asymmetric obligations and offer differentiated opportunities, rewarding regions with high administrative and legal capacity. Second, a series of exogenous shocks – the COVID-19 pandemic, Brexit, and Russia's full-scale war against Ukraine – have acted as critical junctures. These crises triggered unprecedented legal and institutional innovations (e.g., the NextGenerationEU fund, the Rule of Law Conditionality Regulation, the Windsor Framework, the Ukraine Facility) and led to the securitization of regional policy, particularly along the EU's eastern flank. This has intrinsically linked regional development with issues of security, resilience, and geopolitical alignment. Third, these processes unfold within the overarching architecture of differentiated integration. The established reality of a «multi-speed Europe,» with variable geometries like the Eurozone, the Schengen Area, and PESCO, creates a fragmented institutional space. A region's access to specific financial instruments, decision-making networks, and strategic partnerships is now heavily conditioned by its member state's position within these «clubs.»

*The research concludes that European regionalization is no longer a linear process of convergence but an adaptive, multi-layered, and often competitive game. The theoretical implications are significant, highlighting the limitations of classic integration theories (neofunctionalism, multi-level governance) in explaining contemporary dynamics. The article posits the need for a new theoretical framework incorporating concepts of asymmetric resilience, geopolitical conditionality, and crisis-driven governance as key variables influencing sub-national development. The practical and policy implications are equally profound. For EU institutions, it signals the need to move beyond one-size-fits-all approaches towards more flexible, place-sensitive instruments. For national governments, it underscores the strategic importance of granting regions greater autonomy in forming transnational partnerships. For regions themselves, it necessitates the development of strategic capacity to navigate the complex legal and institutional maze of the EU. For candidate countries like Ukraine, it implies that the accession path will involve not just the adoption of the *acquis* but a strategic game*

of integrating their regions into Europe's diverse functional networks. Future research should focus on empirically measuring the impact of differentiated integration on regional innovation, conducting comparative case studies of regional adaptation strategies, and examining the democratic legitimacy of the new, more flexible forms of regional governance.

Keywords: *region, territory, territorial integrity, regionalization, Europe of Regions, differentiated integration, strategic autonomy, EU enlargement, cross-border cooperation.*